

**ЕДГАР АЛЪН ПО
РЪКОПИС, НАМЕРЕН В
БУТИЛКА
ЕДИН РАЗКАЗ ЗА ЮЖНИЯ
ЛЕДОВИТИ ОКЕАН**

Превод от английски: Асен Г. Христофоров, 1966

chitanka.info

*Qui n'a plus qu'un moment á vivre
n'a plus rien á dissimuler.*

Quinault — Atys^[1]

За отечеството и семейството си нямам какво да кажа. Злочестини и самите години ме прокудиха от едното и ме отчуждиха от другото. Богатото наследство ми даде възможност да получа завидно образование, а съзерцателният ми ум ме улесни да систематизирам значенията, тъй прилежно натрупани на младини. Далече по-голямо удоволствие ми доставяха произведенията на немските философи; не от някакво неоснователно превъзнасяне на тяхната словоохотлива лудост, но поради леснината, с която навикът да разсъждавам строго и последователно ми помагаше да разкривам грешките им. Бивал съм укоряван заради сухотата на моя гений; недостигът на въображение ми е бил приписван като престъпление; и пирхонизмът^[2] на моите възгледи винаги ми е печелил лоша слава. Впрочем, боя се, че силното ми влечение към физиката е наслоило в ума ми една твърде често срещана слабост в нашия век — имам пред вид навика да се отнасят всички събития, дори най-малко податливите за тая цел, към принципите на тази наука. Общо взето, най-малко аз бих могъл да се отклоня от строгата сфера на истината чрез „ignes fatui“^[3] на суеверието. Сметнах за нужно да направя тези предпоставки и уговорки, да не би невероятната история, която ще разкажа, да бъде преценена по-скоро като рожба на бълнуванията на едно примитивно въображение, отколкото като действително възприятие на един ум, за който бленуванията на фантазията винаги са били мъртва буква и празна работа.

След много години, прекарани в пътувания из чужди страни, през 18-та година отплавах от пристанището на Батавия в богатия и многолюден остров Ява, с курс към островите на Зундския архипелаг. Отплавах като пътник без друг подтик освен някакво нервно безпокойство, което ме преследваше като зъл дух.

Бяхме на един хубав кораб от около четиристотин тона, пристегнат с медни плочи и построен в Бомбай от малабърски греди. Товарът му се състоеше от суров памук и зехтин от Лакадивските острови. На борда имаше и кълчища от кокосови орехи, нерафинирана кафява захар, биволско масло, кокосови орехи и няколко сандъчета с опиум. Товарът бе непохватно подреден и затова корабът не бе добре балансиран.

Плавахме с едва доловим ветрец, дни наред стояхме край източния бряг на Ява и нищо не нарушаваше монотонността на това пътуване, ако изключим случайните ни срещи с няколко малки товарни гемии от архипелага, към който водеше нашият курс.

Една вечер, както се облягах на кърмовия планшир, забелязах на северозапад един много особен самотен облак. Той ми направи впечатление не само с цвета си, но и защото не бяхме виждали друг облак, откакто отплавахме от Батавия. Наблюдавах го внимателно докъм залез-слънце, когато той изведнъж се разпростря на изток и на запад, опасвайки хоризонта с тясна ивица от пари, която го правеше да прилича на дълъг нисък бряг. Не след много вниманието ми бе привлечено от тъмночервения цвят на луната и необичайния вид на морето. То бързо се променяше и водата изглеждаше по-прозрачна от друг път. Макар и да виждах съвсем ясно дъното, аз все пак пуснах лота и установих, че корабът плава на петнадесет сажена. Скоро и въздухът стана непоносимо горещ, наситен със спираловидни изпарения, които наподобяваха пари, излизащи изпод нажежена ютия. С припадането на нощта замря и сетният полъх на ветреца и настана изключителна, просто невероятна тишина. Една свещ гореше върху юта без никакво трептене на пламъка, а един дълъг косъм, държан между палеца и показалеца, също висеше без никакво доловимо движение. Тъй като капитанът твърдеше, че не вижда никакви признаци за опасност и понеже явно дрейфувахме към брега, той заповяда да се свият платната и да се хвърли котвата. Никой не бе поставен на вахта и членовете на екипажа, предимно малайци, нарочно се изтегнаха върху палубата.

Аз слязох долу с предчувствието за някаква предстояща беда. Наистина всичко ме караше да мисля, че иде тайфун. Изразих опасенията си пред капитана; но той не обърна никакво внимание на думите ми и ме остави, без да благоволи да ми отговори. Ала обзелото

ме безпокойство не ми позволяваше да заспя и към полунощ се изкачих на палубата. Като сложих крак на горното стъпало на стълбището от каютите към палубата, сепна ме някакво силно бръмчене, наподобяващо шума на бързо въртящо се колело на вятърна мелница, и преди да си дам сметка, какво можеше да значи това, корабът издъно се разтрепера. В следния миг някакъв хаос от пяна ни блъсна на една страна и като ни прехвърли, заля цялата палуба от носа до кърмата.

Спасението си корабът дължеше в голяма степен на този изключително яден порив на бурята. Макар и изцяло наводнен, той все пак успя — тъй като бе останал без мачти — да се надигне трмаво от водата подир няколко мига и след като се олюля насам-натам поради страхотните напъни на бурята, отново да заеме нормално положение.

По какво чудо избягнах смъртта е невъзможно да се каже. Зашеметен от блъсъка на водата, след като се съвзех, аз се видях притиснат между засечника и кърмилната уредба. С голяма мъка се изправих на крака и като хвърлих замъглен поглед наоколо, изпървом ми се стори, че се намираме сред прибой; тъй страхотен, извън пределите и на най-бурното въображение, изглеждаше той водовъртеж от огромни запенени вълни, сред които бяхме попаднали. След малко дочух гласа на един стар швед, който се бе присъединил към нас почти в момента, когато напускахме пристанището. Викнах по него с всички сили и не след дълго той се дотътри с клатушкане насам. Скоро открихме, че само ние двамата сме останали живи след произшествието. Всички хора по палубата, без нас, са били завлечени в морето; капитанът и помощниците му трябва да бяха загинали, докато са спали, защото каютите бяха наводнени чак догоре.

Не можехме да очакваме, че ще ни се удаде да сторим нещо за спасяването на кораба без чужда помощ, а и отначало усилията ни бяха сковани от чувството, че всеки момент можем да потънем. Котвеното въже, не ще съмнение, се бе откъснало като книжен канап още при първия напън на урагана, инак щели сме мигновено да бъдем потопени. Плъзгахме се с ужасяваща скорост пред вълните, а те често се разбиваха над нас. Цялата надстройка на кораба беше разрушена до краен предел, а и други негови части бяха понесли значителни повреди; но за наша голяма радост се оказа, че помпите не са задръстени и че баластът не се е разместил кой знае колко. Главният

напор на бурята бе преминал и ние вече не се плашихме от силата на вятъра, но все пак недоумявахме пред евентуалното му стихване, тъй като бяхме напълно убедени, че при това положение на кораба неминуемо ще загинем от страшното вълнение, което щеше да последва. Но никак не изглеждаше, че тези основателни опасения скоро ще се потвърдят.

Цели пет дни и нощи, през които едничката ни храна се състоеше от малко непреработена палмова захар, измъкната с голяма мъка от кубрика на кораба, тъй като той се носеше с невъобразима скорост, тласкан от бързо редуващите се напъни на вятъра, които, без да достигнат първоначалната ярост на тайфуна, бяха все пак пострашни от всяка друга буря, преживяна от мене. Курсът ни през първите четири дни беше, с незначителни отклонения, от югоизточен до южен; и трябва да сме минали край бреговете на Нова Холандия. На петия ден студът стана непоносим, макар че вятърът се бе извърнал малко по̀ на север. Слънцето изгря с блед жълтеникав блясък и се изкачи едва с няколко градуса над хоризонта — без да излъчва по-ясна светлина. Никакви облаци не се виждаха, а вятърът все пак се усиливаше и духаше на пресекулки, с непостоянна ярост. Към обед, доколкото можехме да съдим по времето, вниманието ни бе отново привлечено от облика на слънцето. То не излъчваше истинска светлина, а някаква мътна, неприветлива червенина без отражение, сякаш всичките му лъчи се бяха поляризирани. Тъкмо преди да потъне в набъбналото море, неговите огънове внезапно помръкнаха, сякаш набързо загасени от някаква необяснима сила. И то представляваше само един неясен сребрист ръб, когато се спусна надолу в бездънния океан.

Напразно очаквахме настъпването на шестия ден — тоя ден още не е дошъл за мен — за шведа той изобщо не дойде. От тоя миг нататък стана тъмно като в рог и ние не бихме могли да видим някой предмет на двадесетина стъпки от кораба. Вечна нощ продължаваше да ни обвива от всички страни, без да бъде смекчена от оная фосфоресцираща лъскавина на морето, към която бяхме привикнали в тропическия пояс. Ние също така се зачудихме, че въпреки нестихващата ярост на бурята вече не се забелязваше обичайният пенест прибой, който ни бе съпътствувал дотогава. Навред около нас беше ужас и гъст мрак, и една черна, знойна пустиня от абанос.

Суеверен ужас постепенно облада духа на стария швед, а аз самият потънах в мълчаливо удивление. Ние изоставихме всяка грижа за кораба, тъй като всичко вече бе безсмислено, и като се вързахме колкото се може по-добре към онова, което бе останало от бизанмачтата, се загледахме с горест в тоя свят-океан. Нямахме начин да изчисляваме времето, нито можехме да направим някаква догадка за положението, в което се намирахме. От друга страна, много добре разбирахме, че сме отишли по̀ на юг от всички предишни изследователи и страшно недоумявахме защо по пътя ни не се изпречват обичайните ледени полета. В същото време всеки миг вещаеше да бъде последен за нас — всяка вълна, извисила се като планина, бързаше да ни погълне. Вълнението надмина всичко, което съм могъл да си представя, и истинско чудо е, че не бяхме погребани в следния миг. Моят другар отвори дума за лекия товар на кораба и ми напомни колко здрав бе той; но аз не можех да не си давам сметка, колко безнадеждна изглеждаше всяка надежда, и затова мрачно се подготвих за смъртта, която, според мене, не би могла в никакъв случай да се забави повече от един час, тъй като с всеки изминат от кораба възел възправянето на черните изумителни вълни ставаше все по-страшно, ужасяващо. Понякога едва поемахме дъх от някоя шеметна височина, понякога ни се виеше свят от скоростта, с която потъвахме в някакъв воден ад, гдето въздухът изглеждаше застоял и никакъв звук не смущаваше съня на кракените.

Намирахме се в дъното на една от тия бездни, когато краткият писък на моя другар отекна зловецко в нощта.

— Вижте! Вижте! — крещеше той в ушите ми. — Боже, господи! Вижте! Вижте! Вижте!

Докато той говореше, вниманието ми бе привлечено от едно мрачно тъмночервено сияние, плъзнало надолу по стените на огромната бездна, в която се намирахме. Сиянието хвърляше непостоянно отражение и върху палубата на нашия кораб. Като вдигнах очи, видях гледка, която смрази кръвта в жилите ми. Неуде страшно високо над нас, почти на самия ръб на главоломния спусък към бездната, се крепеше един гигантски кораб от може би четири хиляди тона. Макар да стърчеше на билото на една вълна, повече от сто пъти по-висока от него самия, този кораб бе очевидно по-голям от който и да е друг кораб на Източно-индийската компания. Корпусът му

имаше мрачен, малко поизбелял черен цвят, без помен от обичайната резба по другите кораби. Медните дула на една поредица от топове стърчаха навън през отворите на корпуса и с лъскавата си повърхност отразяваха светлините на множество бойни фенери, които се люлееха по такелажа. Но онова, което най-вече изпълваше с ужас и почуда, беше обстоятелството, че корабът се носеше с издути ветрила в самите глъбини на това свръхестествено море, и то при такъв неукротим ураган. В момента, когато го зърнахме, се виждаше само носът на кораба, бавно завъзлизал нагоре из мрачната и ужасяваща бездна отвъд него. За един миг на краен ужас той поспря на тоя шеметен връх, сякаш съзерцаваше собствената си възвишеност, сетне се разтресе, залитна и се втурна надолу.

Тъкмо в тоя миг духът ми внезапно бе обзет от някакво чудно самообладание. Като се отдръпнах с клатушкане колкото можех поназад, аз зачаках без страх гибелния край, който идеше. Нашият кораб вече изоставяше борбата и взе да потъва с носа надолу. Затова и напорът от оная спускаща се маса засегна частта на корпуса, която вече се намираще под водата, вследствие на което бях изхвърлен с непреодолима сила върху такелажа на другия кораб.

Тъкмо когато падах, корабът минаваше от един галс на друг и в настъпилата бъркотия аз можах да отбягна от вниманието на екипажа. Незабелязан от никого, успях да се промъкна без особен труд до главния люк, който беше отчасти отворен, и скоро намерих сгода да се укрива в трюма. Сам не зная защо постъпих така. Неизразимият ужас, който ме бе обзел още от пръв поглед при вида на тия мореплаватели, вероятно обясняваше решението ми да се укрива. Нямах желание да поверя съдбата си на хора, които ме бяха поразили при тоя бегъл поглед с многото си чудати особености, вдъхващи недоверие и страх. Затова сметнах за нужно да подредя нещо като скривалище в трюма. Сторих това, като отместих няколко дъски от подвижната вертикална преграда, и то така, че да разполагам с удобно убежище между огромните ребра на кораба.

Едва-що бях приключил с тия приготовления, когато нечий стъпки в трюма ме накараха да използвам скривалището. Някакъв човек мина с морна и неустойчива походка край мястото, гдето се укривах. Не можах да видя лицето му, но имах възможност да проуча външния му вид. Нещо в него лъхаше на старост и немощ. Коленете

му се огъваха под тежкия товар на годините и цялата му снага потръпваше от изнемога. С нисък, неравен глас той промълви няколко думи на език, който не познавах, и пипнешком затърси нещо в един ъгъл сред куп странни инструменти и прогнили мореплавателни карти. Движенията му представляваха чудна смесица между сръдливостта на старец, минал към второто си детство, и тържественото достолепие на един бог. На края той тръгна към палубата и аз вече не го видях.

Едно чувство, за което нямам название, изпълва душата ми — едно усещане, което не се поддава на никакъв анализ, за което опитът на миналото изглежда недостатъчен и за разгадаването на което навярно бъдещето не ще ми даде никакъв ключ. За един ум, устроен като моя, последното съображение е истинска беда. Никога — зная, че никога — няма да си изясня характера на моите възприятия. И все пак никак не е за чудене, че тези възприятия са така неопределени, тъй като и изворът им е тъй странно нов. Един нов усет — една нова същина — се прибавя към довчерашното мое „аз“.

Много време мина, откак кракът ми стъпи за пръв път върху палубата на тоя ужасен кораб, и лъчите на моята съдба, както ми се струва, вече се събират във фокус. Загадъчни хора! Потънали в размишления, за които не мога да правя даже догадки, те ме отминават, без да ме забелязват. Смешно и глупаво би било от моя страна да се укривам, защото тия хора чисто и просто не искат да ме виждат. Тъкмо преди малко минах под носа на първия помощник на капитана; не много отдавна се осмелих да влезна в каютата на самия капитан и да взема оттам материалите, с които пиша и писах досега. От време на време ще продължавам тоя дневник. Вярно, може да не намеря възможност да го предам на външния свят, но все пак ще се опитам. В последния момент ще пъкна ръкописа в една бутилка и ще я хвърля в морето.

Случи се нещо, което отново ме хвърли в размисъл. Нима тия неща се дължат само на слепия случай. Бях излязъл на палубата и без да привличам нечий поглед, бях полегнал сред куп въжета и стари платна в дъното на яла. Докато се чудех на странната си участ, неволно съм размазвал с една катранена четка добре сгънатия стаксел, поставен на един варел близо до мене. Сега стакселът е изопнат над кораба и непреднамерените докосвания на четката се разгъват в думата *откритие*.

В последно време можах да направя много наблюдения върху устройството на кораба. Макар и добре снабден с оръдия, аз не мисля, че той е боен кораб. Неговият такелаж и строеж, както и другите му съоръжения не дават основание да бъде смятан за боен кораб. Лесно мога да установя какво *той не е*; но като че ли е невъзможно да се каже какво *той е*. Не зная защо, но като гледам неговия странен модел и своеобразната му линия, огромния му корпус и прекомерните му ветрила строго опростения нос и старовремския вид на кърмата, изпитвам от време на време чувството, че стоя пред познати неща, примесено с такива неясни сенки на възпоминание, с необясними спомени за чужди летописи и отдавнашни времена.

Често се вирам в ребрата на кораба. Той е направен от непознат за мене дървен материал. Има нещо особено в него, което ме кара да мисля, че това дърво не отговаря на целите, за които е било използвано. Имам пред вид неговата изключителна шупливост, отделно и независимо от проядеността му, последствие от плаването в тия морета, а също и от гнилотата, дошла с възрастта му. Навярно следващата ми мисъл ще изглежда малко чудата, но това дърво би приличало във всяко отношение на испански дъб, ако испанският дъб можеше да бъде неестествено разтегнат.

Препрочитайки горното изречение, съвсем ясно си припомням едно странно изказване на стар, брулен от ветровете холандски мореплавател. „Това е вярно — казваше той, когато се усъмняваха в истинността на думите му, — това е тъй вярно, както е вярно, че някъде има море, където корабите нарастват по обем, както живият организъм на моряка.“

Преди около един час се осмелих да се пъхна сред група хора от екипажа. Те изобщо не ми обърнаха внимание и макар да стоях точно в средата на групата, с нищо не показвах, че чувствуват присъствието ми. Като оногова, когато бях видял още в началото в трюма, те всички носеха външните белези на една почтена старческа възраст. Колената им трепереха от немощ; гърбовете им бяха превити на две от грохналост; сбръчканата им кожа шумеше и съскаше от вятъра; очите им блестяха от старческата слуз в тях; и сивите им коси страшно се развяваха в бурята. Около тях, навред по палубата, лежаха разпръснати математически уреди от най-чудата и старомодна направа.

Споменах преди време, че бе издигнато едно стакселно платно. От тоя момент корабът бе блъскан от вятъра право в кърмата и продължаваше да върви все по на юг със същия ужасен устрем и с издути до крайност платна — от върха на мачтите до долните стаксели, — при което краищата на брамселите непрекъснато докосваха вълните, по-страшни и от най-страшните, които човек би могъл да си представи. Току-що напуснах палубата, защото ми е невъзможно да намеря здрава опора в нея, макар че това сякаш ни най-малко не затруднява членовете на екипажа. За мене е чудо на чудесата как огромният корпус на кораба ни се държи над водата, вместо веднага и веднъж завинаги да бъде погълнат от вълните. Ние сигурно сме обречени непрекъснато да се въртим около самия ръб на вечността, без да скочим на края в пропастта. От вълни над хиляда пъти по-огромни от всички, които съм виждал, ние се хлъзгаме към други с лекотата на стрелнала се чайка. Колосалните водни маси надигат гриви над нас като същински демони на морските глъбини, като демони, които могат само да сплашват, но на които е забранено да унищожават. Склонен съм да отдавам честите ни отървавания на едничката естествена причина, която би могла да обясни това явление. Предполагам, че корабът се намира под влиянието на силно течение или на някакво стремително подводно течение в обратна посока.

Срещнах се лице с лице с капитана в неговата собствена каюта, но, както и предполагах, той изобщо не ми обърна внимание. Макар във външния му вид да няма нищо поне за случайния наблюдател, което да го оприличава повече или по-малко на всички други хора, все пак към чудатото усещане, с което го наблюдавах, се прибавяше и едно непреодолимо чувство на благоговение и страхопочитание. На ръст той е почти колкото мене; или около пет фута и осем инча. Тялото му е прибрано и стегнато, нито много яко, нито особено забележително в други отношения. Но тъкмо особеността на изражението, изписано върху лицето му, тъкмо този ясен, чуден, вълнуващ отпечатък на старостта, толкова дълбока и безпределна, събужда в мене едно неизразимо чувство. Неговото чело, макар и не много сбръчкано, сякаш носи отпечатъка на безброй години. Посивелите му коси са архивите на миналото, а още по-сивите му очи са прозорците към бъдещето. Подът на каютата бе нагъсто осеян със странни големи книги, прихванати с железни катарамии, с ръждясали научни

инструменти и със стари, отдавна забравени географски карти. Беше свел глава към ръцете си и се взираше с неспокойни огнени очи в лист хартия, навярно някакво поръчение, което така или иначе носеше подписа на един монарх. Той мърмореше на себе си — както бе сторил и първият моряк, когото видях в трюма — произнасяйки няколко срички с тих сърдит глас на чужд език; и макар че беше съвсем близо до мене, гласът му сякаш идеше до ушите ми от цяла миля разстояние.

Корабът и всичко в него изглежда наситено с духа на древността. Членовете на екипажа пълзят насам-натам като духове на отминали векове; в очите им прозира някакво напрегнато, неспокойно чувство; и когато стъпките им пресичат пътя на моите в ослепителната светлина на бойните фарове, аз се чувствавам тъй, както никога преди, макар че цял живот търгувах със старини и поглъщах сенките на паднали колони и в Балбек, и в Тадмор, и в Персеполис, та чак и самата ми душа се превърна в развалина.

Като се оглеждам наоколо, сега аз изпитвам срам от предишните си опасения. Ако се разтрепервах от силните напъни на бурята, която вилнееше доскоро, няма ли да се слиям от ужас при един двубой между вятъра и океана, за чието определение думи като „торнадо“ и „самум“ са твърде обикновени и неприложими? Всичко в непосредствена близост до кораба тъне в мрака на вечната нощ и в един хаос от непенлива вода; ала от време на време и доста неясно по на една левга от двете страни на кораба се виждат изумителни крепостни зидове от лед, губещи се нейде горе в пустото небе и прилични на самите зидове на вселената.

Както и предполагам, корабът по всичко изглежда е попаднал в някакво течение — ако може да се нарече течение това, което виейки и пицейки край ледените блокове, препуска с гръм и трясък на юг със стремглавата скорост на някой водопад.

Предполагам, че е свършено невъзможно да се схване целият ужас на положението, в което се намирах; и все пак едно любопитство да вникна в тайните на този странен край взима връх дори над отчаянието ми и ще ме примири и с най-отвратителните страни на смъртта. Ясно е, че препускаме към някакво вълнуващо знание — към една тайна, която не ще бъде препредадена и чието разгадаване влече смърт. Може би това течение ще ни изведе на самия южен полюс.

Трябва да се признае, че едно на пръв поглед толкова фантастично предположение има големи шансове да излезе вярно.

Хората от екипажа крачат неспокойно и развълнувано по палубата; но изразът по лицата им говори по-скоро за напрегната надежда, отколкото за безразличие и отчаяние.

А вятърът все още духа в кърмата и понеже носим страшно много платна, корабът от време на време бива изцяло повдиган над водата! О, ужас подир ужас! Ледът внезапно се разтваря отдясно и отляво и ние шеметно се въртим в огромни концентрични кръгове все около синора на някакъв гигантски амфитеатър, чиито крайни зидове се губят в тъмнината и далечината. Но малко време ми остава да размишлявам върху своята участ! Кръговете бързо стават все по-малки — ние стремглаво връхлитаме в самия обсег на водовъртежа — и сред рева, и трясъка, и тътена на океана и на бурята корабът потръпва — о, господи, и — потъва в дълбините!

Забележка: — „Ръкопис, намерен в бутилка“ бе напечатан за пръв път в 1831 год.; и едва след доста години аз можах да се запозная с картите на Меркатор, в които океанът е показан като изливащ се от четири гърла в Северния полярен залив, откъдето водите му се всмукват в недрата на земята, а самият полюс е изобразен като черна скала, издигаща се на шеметна височина.

[1] „На когото му остава миг да живее, той няма какво повече да крие“ — Филип Кино (1635–1688) — френски драматург, представител на класицизма. — Б.р. ↑

[2] Скептична философия на Пирхон от Елис, около 300 г. пр.н.е. — Б.пр. ↑

[3] Блуждаещи огньовете. — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.